

ARAŞTIRMA
MAKALESİ
(Research Article)

Doğal Boyama Yöntemleri ile Renklendirilen Geleneksel Ödemiş İpeklili Dokumaların Özgün Tasarımlara Dönüşümü

Transformation of Traditional Ödemiş Silk Fabrics Colored with Natural Dyeing Methods into Original Designs

DOI: 10.54976/tjfdm.1552342

Alınış (Received): 18.09.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 30.10.2024

Gülseren Haylamaz¹
Orcid: 0000-0002-4285-1116
Aslıhan Edanur Gündoğdu²
Orcid: 0009-0001-7468-042X
Ceylin Çakar³
Orcid: 0009-0009-0182-9105
Erva Bağcı⁴
Orcid: 0009-0001-3457-848X
Özlem Akgül⁵
Orcid: 0009-0002-4682-1184

¹Lectuer (Professional in Art), Ege University, Fashion and Design Faculty, Fashion Design Department, İzmir, Türkiye

²Bachelor's Degree from Ege University, Fashion and Design Faculty, Fashion Design, İzmir

³Bachelor's Degree from Ege University, Fashion and Design Faculty, Fashion Design, İzmir

⁴Bachelor's Degree from Ege University, Fashion and Design Faculty, Fashion Design, İzmir

⁵Bachelor's Degree from Ege University, Fashion and Design Faculty, Fashion Design, İzmir

Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Gülseren Haylamaz
gulseren.haylamaz@ege.edu.tr

Anahtar Kelimeler:

Sürdürülebilir moda, Birgi ipeklili dokumaları, Doğal boyama, Doğal baskı

Keywords:

Sustainable fashion, Birgi silk weavings, Natural dyeing, Natural printing

Bu makale TÜBİTAK-2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Desteği Programı 2022 Yılı 2. Dönemi kapsamında desteklenmeye hak kazanan "Doğal Boyama Yöntemleri ile Renklendirilen Geleneksel Ödemiş İpeklili Dokumaların Bölgesel Gelişimi Destekleyen Çağdaş Yaratıcı ve Özgün Tasarımlara Dönüşümü" başlıklı proje kapsamında hazırlanmıştır.

ÖZ

Hızlı kaynak tüketimi ve daha fazla üretim sonucunda insanlar dünyanın geleceğini tehdit eder duruma gelmiştir. Ortaya çıkan bu problemler dünyadaki tüm canlıların yaşamlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Yerel zanaatlar ve moda tasarımcılarının ortak projelerde birlikte yol almaları kültürel hafızanın sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmada Ödemiş ipeklili dokumalarında uygulanan doğal boyama teknikleri tanıtılarak kültürel mirasımızın bireysel ve kolektif çabalarla ulaştığı noktaya dikkat çekmek ve sürdürülebilir moda tasarımında yerel ve doğal kaynakların kullanımı hakkında farkındalık yaratmak amaçlanmaktadır. Buradan yola çıkarak doğal boyama yöntemleri ile renklendirilen geleneksel Ödemiş ipeklili dokumaların çağdaş yaratıcı ve özgün tasarımlara dönüşümü çalışma kapsamında ele alınmıştır. Ödemiş'in Birgi Köyü'nde ipeklili dokumalar üzerine yaptığı doğal boyama ve baskıyı bireysel çabanın ötesinde disiplinler arası çalışmaya dönüştüren Gülfer Keskin'in yerel bilgi, değer ve deneyimi, kültürel mirasın sürdürülebilirliğine katkı sunmaktadır. Çağdaş moda tasarım ürünlerine ve bu konuda geliştirilen projelere ilham kaynağı olmaktadır. Araştırmada ortaya koyulan koleksiyon doğal boyama ve baskı teknikleriyle renklendirilen geleneksel Birgi yöresi ipeklili dokumaları ile hazırlanmıştır. Bu araştırma yazısının amacı kültürel mirasımız olan ipeklili dokumacılığı Ödemiş ilçesinin Birgi Köyü'nde devam ettirmeye çalışan Emin Usta'yı ve bu dokumaları doğal boyalarla renklendiren Gülfer Keskin'in çalışmalarını incelemek, elde edilen veriler ve malzemelerle özgün bir giyim koleksiyonu ortaya koymaktır. Birgi geleneksel ipeklili dokumaları kullanılarak oluşturulan 7 adet özgün giysi tasarımı doğal boyama ve baskı yöntemleri ile birlikte araştırmanın sonunda sunulmaktadır. İpeklili dokumalar üzerine yapılan doğal renklendirme süreçleri Gülfer Keskin'in doğal boyama atölyesinde gözlemlenmiş, kullanılan bitkisel kaynaklar ve boyama yöntemleri kayıt altına alınmıştır. Araştırma projesinde Ödemiş Birgi yöresinin ipek dokuma ustası Emin Sevgel ve ipek doğal boyama sanatçısı Gülfer Keskin'in atölyelerinde atölye çalışmaları gerçekleştirilmiş ve konu hakkında bilgi edinilmiştir. Elde edilen verilerle yenilikçi, sürdürülebilir moda tasarımları ortaya konulmuştur.

ABSTRACT

The rapid consumption of resources and increased production have brought humanity to a critical point where the future of the planet is under serious threat. These emerging challenges are detrimentally impacting the lives of all living creatures on Earth. Collaborative projects between local artisans and fashion designers are crucial for sustaining cultural memory and heritage. This study aims to emphasize the progress achieved through individual and collective efforts to preserve our cultural heritage by showcasing natural dyeing techniques in Ödemiş silk weaving. Additionally, it seeks to raise awareness of the importance of utilizing local and natural resources within sustainable fashion design. This research explores the transformation of traditional Ödemiş silk weavings, colored with natural dyeing methods, into contemporary, creative, and original fashion designs. It underscores the contributions of Gülfer Keskin, whose work in natural dyeing and silk weaving in Birgi Village of Ödemiş represents an interdisciplinary endeavor that goes beyond individual artistry, significantly supporting the sustainability of cultural heritage. Her expertise serves as a valuable source of inspiration for contemporary fashion design and associated projects. The collection presented in this study is crafted with traditional Birgi silk weavings, dyed using natural dyeing and printing techniques. The objective of this research is to examine the work of Emin Usta, who endeavors to maintain the cultural heritage of silk weaving in Birgi Village, alongside Gülfer Keskin, who enhances these weavings with natural dyes. Using the data and materials collected, the study also aims to create an original clothing collection. Ultimately, seven unique garment designs featuring traditional Birgi silk weavings and natural dyeing and printing methods are presented. Observations of the natural dyeing processes on silk weavings took place at Gülfer Keskin's natural dyeing workshop, where plant-based dye sources and methods were meticulously documented. This research project includes oral interviews with Ödemiş Birgi's weaving and dyeing masters, Emin Usta and Gülfer Keskin. Utilizing the insights and materials gathered, workshops were conducted to produce innovative, sustainable fashion designs inspired by the collected data. In the research project, workshops were conducted at the studios of silk weaving master Emin Sevgel and natural dye artist Gülfer Keskin in the Ödemiş Birgi region, and information about their work was gathered. Based on the data obtained, innovative and sustainable fashion designs were developed.

Kaynak gösterimi: Haylamaz vd. (2024). Doğal boyama yöntemleri ile renklendirilen geleneksel Ödemiş ipeklili dokumaların özgün tasarımlara dönüşümü. *Turkish Journal of Fashion Design and Management*. 6(3):275-300, doi: 10.54976/tjfdm.1552342

How to cite: Haylamaz et al. (2024). Transformation of traditional Ödemiş silk fabrics colored with natural dyeing methods into original designs. *Turkish Journal of Fashion Design and Management*. 6(3):275-300, doi: 10.54976/tjfdm.1552342

Giriş

Moda tasarımcılarının kültürel mirasın sürdürülebilirliği konusunda taşıdıkları sorumluluk bilinciyle birlikte günümüzde yerel zanâatkârlarla işbirliği içerisinde önemli projeler gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu projelerle zanâatkârların ve tasarımcıların yavaş tasarımı, sürdürülebilir modayı destekleyen anlamda kullandıkları görülmektedir. Örneğin Kim Jones, Karl Lagerfeld'den teslim aldığı Fendi markasının 2022 koleksiyonunda yerel zanâatlar ile işbirliği yapmıştır. Kata Yuzen isimli yüzlerce yıllık geçmişe sahip, el yapımı antik bir boyama tekniğiyle şekillenen ipek kumaşlar, Fendi'nin haute couture koleksiyonunun parçası olmak üzere Japonya'da kesilip işlenmiştir. Marka bu sayede bir yandan zanâatkârlara duyduğu saygıyı gösterirken diğer yandan yok olmaya yüz tutmuş geleneksel zanâatların canlı tutulmasına katkı sunmaktadır (URL 1).

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen ortak çalışmada Gülfer Keskin'in bilgi ve deneyimleri özgün bir giyim koleksiyonu ile buluşturulmuştur. Geleneksel Birgi ipekli dokumalarını kullanarak Boz Dağlar'ın bitkileriyle doğal boyama ve baskılar yapan zanâatkâr yaşadığı yörenin tanıtılması ipek dokumacılığının geliştirilmesi, kadın emeğinin hak ettiği değeri bulması ve doğal boyamanın yaygınlaştırılması için uzun yıllardan beri çaba göstermektedir.

Ödemiş'in Birgi yöresinde yaşayan Gülfer Keskin'in sürdürülebilirlik, kültürel kimlik ve kadın emeğine katkı sağlayan doğal boyama çalışmaları ile çağdaş moda tasarımlarının oluşumuna kaynak teşkil etmektedir. Araştırma kapsamında tasarlanan ürünlerde geleneksel Birgi ipeğinin ve yerel doğal boyama tekniklerinin kullanılması kültürel değerlerimizin önemine ve sürdürülebilir moda tasarımına vurgu yapmaktadır. Bu çalışma 2023 yılında TÜBİTAK-2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Desteği Programı kapsamında Doğal boyalarla renklenen Ödemiş ipekli dokumalarının çağdaş moda tasarımı ürünlerine dönüştürüldüğü, yerel ve kültürel kimliğin gelecek nesillere aktarılmasını, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtılmasını amaçlayan proje ile gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Ödemiş ipekli dokumasını doğal boyama yöntemleriyle renklendirilerek giyim koleksiyonuna dönüştüren moda tasarımcıları kültürel mirasımız olan Birgi ipekli dokuması ve yerel boyama zanâatının çağdaş moda tasarımıyla bulunduğu güncel bir çalışma örneği sunmuşlardır.

Literatürde doğal boyanmış ipekli dokumalardan geliştirilen koleksiyonlar hakkında yeterli kaynağın ve uygulamanın olmaması, özellikle Birgi ipekli dokuması üzerinde akademik araştırmaların yapılmasına rağmen ürüne dönüştürülmüş uygulamaların azlığı dikkat çekicidir. Araştırmanın gelecekte yerel bir kaynak olan geleneksel Birgi ipekli dokumalarının tanıtılmasına, yöresel doğal boyama ve baskı tekniklerinin sürdürülebilir tasarımlarla buluşarak ülke ekonomisinin kalkınmasına katkıda bulunacağı öngörülmektedir. Moda sektörünün hızlı tüketime olan tutumu göz önüne

alındığında araştırmaya konu olan ipekli dokumanın yavaş moda anlayışıyla bir ürüne dönüştürülme süreci kadın emeğine de vurgu yapmaktadır. Önerilen ortak çalışma yönteminde; Ödemiş Birgi yöresine ait sınırlı sayıdaki işletmelerden Sem İpek'in sahibi ve aynı zamanda dokuma ustası Emin Sevgel'in atölyesi proje kapsamında ziyaret edilerek ipek dokumacılığı hakkında bilgi alınırken, dokuma tezgahları incelenmiştir. Proje kapsamında çalışılan kişilerden biri de yine Ödemiş Birgi'nin doğal boyama sanatçısı Gülfer Keskin'dir. Çalışmalarıyla sürdürülebilirlik, kültürel kimlik ve kadın emeğine katkı sağlayan Gülfer Keskin, bilgi birikimini genç moda tasarımcılarıyla atölye çalışmaları gerçekleştirerek paylaşmaktadır. Makalenin birinci bölümünde İzmir'in Ödemiş ilçesi, Birgi yöresine ait ipek dokumacılığı hakkında genel bilgi aktarılarak, Sem İpek markasının kurucusu Emin Sevgel'in atölyesi tanıtılmıştır. İkinci bölümde doğal boyama yöntemleri ile renklendirilen geleneksel Birgi ipekli dokumaların özgün tasarımlara dönüşümü sürdürülebilir moda tasarımı bakış açısıyla aktarılmıştır. Doğal boyama ustası Gülfer Keskin ve atölyesinde gerçekleştirilen çalışmalar, ortaya çıkan ürünlerin detayları bu bölümde verilmiştir. Makaleye konu olan koleksiyonun ortaya çıkışı, ipek dokuma ve doğal boyama ustalarının pratikleri yazılı ve görsel olarak açıklanmıştır. Hazırlanan katalog basılı olarak ve dijital ortamda konuyla ilgilenen tasarımcılara, Birgili kadınlara, zanâatkârlarımıza ve araştırmacılara kaynak olarak sunulmuştur.

1. Ödemiş'in Birgi Yöresinde Geleneksel İpek Dokumacılığı

Lif dünyasında saygın bir yeri olan ipeğin anavatanı Uzak Doğu'dur. Çin'in Zhejiang bölgesinde bulunan Qianshanyang dolayında yapılan arkeolojik kazılarda üzerinde ipek böceği deseni bulunan ve 6.000 ile 7.000 yıllık olduğu tahmin edilen ve küçük bir fildişi kupa ortaya çıkarılmıştır. Bu kupa ile birlikte bulunan ipek eğirme gereçleri ve ipek dokuma tezgâhı Çin'de bu sanatın daha eski tarihlere dayanabileceği tezini güçlendirmiştir (Cürcüm, 2010).

Anadolu'da ipek böceği yetiştiriciliği M.S. 552 yılında başlamıştır (Atav ve Namırtı, 2011). 15. yüzyıl ortalarında Anadolu ipek Yolu üzerinde çok önemli bir durak olmuş, özellikle Bursa ve çevresi ipek sanayi ve ticaretinin merkezi konumuna gelmiştir. 1500'lü yıllardan itibaren yoğun bir şekilde sürdürülen ipekböceği yetiştiriciliği ve ipekli kumaş dokumacılığı, ülke ekonomisinde önemli bir yer işgal etmiştir. 1845 yılına kadar Bursa'da el mancınıklarında işlenen kozalar, yine küçük el tezgâhlarında kumaş haline getirilmiştir.

Yaşar ve Önlü'nün yapmış oldukları araştırmaya göre (2022), Ödemiş'te kozadan ipek çekip, ipekli kumaş dokuyan dokumacı sayısı çok azalmıştır. Ödemiş yöresinde tespit edilen belli başlı ipekli dokuma üretim atölyeleri olarak; Hedef Tekstil, Simge İpek, Ersoy İpek ve Birgi'de bulunan Sem İpek sayılmaktadır. Bölgenin önemli iki ipekli kumaş üretim fabrikaları olan 1949 yılında kurulan Mert İpek ve 1977 yılında tek

dokuma tezgâhı ile üretime başlayıp uzun yıllar bu alanda büyük bir üretim potansiyeline ulaşmış Ödemiş İpek dokuma fabrikaları günümüzde dokuma kumaş üretimini durdurmuşlardır. Var olan durum göz önünde bulundurulduğunda Ödemiş Birgi yöresinde gerçekleştirilen yerel çabaların Üniversite ve Devlet kurumları tarafından geliştirilen projeler ile desteklenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmada Ödemiş'in Birgi yöresinde sınırlı sayıdaki işletmelerden biri olan Sem İpek dokuma atölyesi ziyaret edilmiş, mevcut dokumalar hakkında bilgi alınmıştır.

1.2. Sem İpek Dokuma Atölyesi ve Emin Sevgel

Ödemiş Birgi Yöresinde ipekli dokuma üretimi gerçekleştiren Sem İpek ziyaret edilerek atölyelerinde inceleme çalışmaları yapılmış, yerinde ipek dokuma işlemleri izlenmiş, marka sahibi Emin Sevgel'den de bilgi alınmıştır. Ödemiş yöresinde tespit edilen dokumalarını Birgi dışında yaptıran, üretim aşamalarını ise Birgi'de gerçekleştiren Mert İpek ve Ödemiş ilçesinde ipekli dokuma üretimlerini sürdüren Hedef Tekstil, Simge İpek ve Ersoy İpek tespit edilen diğer belli başlı ipekli dokuma atölyeleridir.

Çalışma kapsamında kullanılan ipek kumaşlar Emin Sevgel'in atölyesinde dokunmuştur. Babası ziraatçı olan Emin Sevgel, askere gitmeden önce Mert İpek ve Ödemiş İpek firmalarında çalışmış, askerden döndüğünde kendi atölyesini ve markasını kurmuştur. İpek böceğinin yetiştirilmesi, kozanın elde edilmesi, ipeğın kozadan çekilmesi, ipek çilelerin makaralara sarılması, çözgüsünün yapılması, kumaşın dokunması gibi tüm aşamalar hakkında bilgi sahibi olan Emin Usta günümüzde ipek ipliğini Bursa'dan satın alarak üretimine devam etmektedir. Dokumacının ve tezgâhı tamir edenin ayrı olduğu ipekli dokuma üreten atölyelerden farklı olarak, Emin Usta ipek üretiminin her aşamasında konuya hâkimdir. İpek dokumacılığının sürdürülebilirliğinin sağlanması için mesleği devam ettirecek çırakların yetiştirilmesi çok önemlidir (Sevgel, 2023). Birgi'de Sabancı Vakfı'ndan alınan hibe ile bölgede yaşayan kadınlar ipeği yakından tanımışlardır. Halk Eğitim kursları açılarak ipek dokumacılığı tezgâhlarda yerini almıştır.

Görsel 1. Emin Sevgel'in İpek Dokuma Atölyesi (2023, Birgi).
Figure 1. Emin Sevgel's Silk Weaving Workshop (2023, Birgi).

Emin Sevgel'in atölyesinde siparişe göre pamuk ipek karışımı ya da %100 ipek ile dokunan kumaşlar üretilmektedir. Bursa'dan temin edilen ipek çilelerinden (Görsel 3.) makaraya alınan iplikler, 1, 2, 3 veya 4 katlı olarak hazırlanabilmektedir. Emin Usta'nın ipek ipliği bükerek farklı katlarda birleştiren büküm makinesi Görsel 2.'de verilmiştir. Atölyede çeşitli kalınlıklarda ipek ipliklerle dokumalar yapılmaktadır.

Görsel 2. Emin Usta'nın ipek ipliği bükerek farklı katlarda birleştiren büküm makinesi (2023, Birgi)
Figure 2. Master Emin's twisting machine that twists silk thread and combines it in different layers (2023, Birgi)

Görsel 3. Emin Sevgel'in Bursa'dan temin etmiş olduğu ipek ileleri (2023, Birgi)

Figure 3. Silk skeins obtained from Bursa by Emin Sevgel (2023, Birgi)

özgöl atölyesinde bulunan özgöl makinesine (Görsel 4.) 200 metrelik kalıp halinde özgöl hazırlanır. Örneğin; ipek özgöl dokumada 6.000 tel gerekmektedir ve bu özgöl makinesinde 200'er metrelik kalıplar halinde özgöl hazırlanır. Daha sonra gücölerden tellere çekim işlemini yapılır.

Görsel 4. Sem İpek özgöl Atölyesi (2023, Birgi)

Figure 4. Sem Silk Warp Workshop (2023, Birgi)

Dokuma atölyesinde 100 yıllık kara tezgâhlarda veya modifiye edilmiş tezgâhlarda yaz-kış yıl boyu kesintisiz dokuma üretimi devam etmektedir. Peştemâl, şal gibi atkısı ipek, özgölü pamuk veya atkısı ve özgölü ipek iplikten oluşan dokumalar yapılmaktadır. Atkısı ve özgölü ipek olan dokumaları tanımlamada 'kamçıbaşı' terimi kullanılmaktadır. Bu araştırmada kullanılan ipekli dokumalar iki katlı ipek iplikle dokunmuştur.

Atkısı ipek, özgölü pamuklu dar enli peştemâl dokumanın tezgâhta yer alan görüntüsü Görsel 5.'te verilmiştir.

Görsel 5. Atkısı ipek, çözgüsü pamuklu dar enli peştemal dokuma (2023, Birgi)
Figure 5. Narrow-width loincloth weaving with silk weft and cotton warp (2023, Birgi)

Atkısı ve çözgüsü ipek dokumanın tezgâhtaki görünümü Görsel 6.'da verilmiştir.

Görsel 6. Atkısı ve çözgüsü ipek dokuma (2023, Birgi)
Figure 6. Silk warp and weft weaving (2023, Birgi)

Birgi'de Kamçibaşı denilen atkı ve çözgüsü ipek olan dokuma (Görsel 7.) Emin Usta'nın tezgâhında boyanmış ipek ipliklerle şal yapımı için dokunmaktadır.

Görsel 8. İpekli Dokuma Pişirme Kazanı (2023, Birgi)
Figure 8. Silk Woven Cooking Pot (2023, Birgi)

Atölyede ortaya çıkan ipek iplik atıklarından da el tezgâhlarında dokumalar yapılarak satışa sunulmaktadır.

Görsel 7. Kamçıbaşı denilen atkı ve çözgüsü ipek olan dokuma (2023, Birgi)

Figure 7. Weaving with silk warp and weft, called "Kamçıbaşı" (2023, Birgi)

Isı ve nem değerlerinin ipek üretiminde önemli olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yüksek nem oranında tezgâhların çalışmayıp her gün bakım istediğini belirten Emin Usta, bütün dokumaları kendi atölyesinde eşinin desteğiyle üretmektedir.

İpekli dokumalar çam, kestane gibi odun ateşiyle kazanda kaynatılan zeytinyağından yapılmış sabunlu suda bekletilir. Yeşil sabunların tercih edilmeme sebebini ise "ipeğe su yeşili gibi bir renk vermesi" olarak belirten Emin Usta, tek kazan kullanarak 80 metreye kadar ipeği iki saate yakın kaynatmaktadır. Kaynatılan ipekli dokumalar kazandan çıkartılarak durulanır, kurutulur. Kurutulan ürünler satışına hazır hale gelmiş olur. Emin ustanın Sem İpek Yöresel El Yapımı İpek Dokumaları Atölyesinde atkı ve çözgüsü ipek dokumalar, pamuk çözgülü, ipek atkılı dokumalar ve atık ipeklerden dokunan örtüler yer almaktadır. Bu dokumaların bir kısmı renksiz, ham halde, bir kısmı ise Gülfer Keskin'in atölyesinde doğal boya ve baskılarla renklendirilmiş olarak sergilenmektedir.

Görsel 9. Sem İpek Yöresel El Yapımı İpek Dokumaları Sunum Alanı (2023, Birgi)

Figure 9. Sem İpek Local Handmade Silk Weavings Presentation Area (2023, Birgi)

2. Doğal Boyama Yöntemleri ile Renklendirilen Geleneksel Birgi İpekli Dokumaların Özgün Tasarımlara Dönüşümü

Birgi yöresinde ipekli dokuma üreten Emin Sevgel'den bilgi alındıktan ve bu atölyelerde dokunan kumaşları temin ettikten sonra özgün bir koleksiyon tasarlanmıştır. İpek, lif olarak oldukça kompakt ve hafif olmasına rağmen, soğukta sıcak, sıcak havalarda ise serin tutan bir özelliğe sahiptir (Gürcüm, 2010). Genellikle kadın gece kıyafeti, gömlek, çorap, mendil ve kravat tasarımlarında kullanılır. Araştırma aşamasında elde edilen bilgilerden kültürümüzde ipekli dokumaların önemli bir yeri olduğu, iç giyim ve gecelik üretiminde sıklıkla kullanıldığı bilgisinden yola çıkarak bu çalışmada gecelik, sabahlık, kimono, askılı bluz, uzun kollu bluz, pijama ve şort modelleri tasarlanmıştır (Görsel 10.).

Birgi'de doğal boyama ve baskı ustası olan Gülfer Keskin'den edinilen bilgiler neticesinde koleksiyonda yer alan parçaların renk ve desenleri tasarlanmış, kullanılması gereken bitkilere, boyar maddelere ve izlenecek yöntemlere karar verilmiştir. Bu bölümde özgün giysi tasarımlarının uygulama aşamaları detaylı bir anlatımla ele alınmaktadır. Ancak öncesinde doğal boyama ve baskının sürdürülebilir moda ile olan ilişkisi hakkında genel bir açıklama yapmak gerekmektedir.

Görsel 10. Doğal boyama yöntemleri ile renklendirilen geleneksel Ödemiş ipekli dokumaları ile hazırlanan 7 parçalık koleksiyon

Figure 10. 7-Piece collection prepared with traditional Ödemiş silk weavings colored with natural dyeing methods

2.1. Sürdürülebilir Tasarım

Geleneksel dokumaların çağdaş moda tasarımında kullanıldığı çalışmalar, yerel zanâatların devamlılığını sağlayan sürdürülebilir moda tasarımı projelerinin geliştirilmesinde etkili olmaktadır. Yüzyıllardır ipekli dokumaların yapıldığı Ödemiş ve Birgi köyünde gelecek nesillere aktarılması gereken kültürel bir hafızanın varlığı zanâatkâr ve tasarımcıyı buluşturan önemli bir kaynaktır. Bu çalışmada Birgi'ye yapılan ziyaretlerde ipek dokuma ve doğal boyama zanâatının ustalarının

atölyelerinde incelemeler yapılarak bilgi edinilmiş ve ustalar ile birlikte uygulama çalışmaları yapılmış, güncel tasarımlar ortak atölye çalışmasıyla koleksiyona dönüştürülmüştür.

1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nca hazırlanan Brundtland Raporu'nda “*sürdürülebilirlik, bugünkü nesillerin ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi gereksinimlerini karşılama olanaklarını riske atmadan karşılayabilmelerini sağlayan bir kalkınma modeli*” (URL 2) olarak tanımlanmaktadır. Moda tasarımı alanında sürdürülebilirlik konusunun yavaş moda bağlamında ele alındığı bu çalışmada, yerel dokuma ve doğal boyama zanâatkârları yer almıştır. Bu zanâatkârlar, tasarımcılara deneyimlerini aktarmışlardır. Zanâat atölyelerinin moda tasarımı ile ortak yürüttükleri projelerin geliştirilmesi sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Etik moda kuramcısı akademisyen Sue Thomas'a göre “*sürdürülebilirlik; çalışanlar, tüketenler, hayvanlar, toplum ve çevre üzerinde pozitif tesiri bulunan tasarımcı, üretici ve ya üretim biçimlerine işaret eder*” (Aktaran; Atalay, 2019). Yazar sürdürülebilirliğin yalnızca ekonomik kaygılardan ibaret olmadığını sosyal hayatı, doğayı, insanı koruyan bütüncül bir yaklaşımı hedeflediğini vurgular. Makalelerinde zanâat odaklı bir tasarım anlayışını vurgulayan Kipöz ve Atalayer, daha adil bir üretim süreci oluşturmak için yerel uzmanlara istihdam sağlamanın önemini vurgulamaktadırlar.

Kipöz (2020), çalışmalarında tasarım yoluyla endüstriyel sistemdeki değer zincirinin sürdürülebilir olması için ürünün hangi malzeme ve kim tarafından üretileceğine, aynı zamanda tüketicilere ulaştırma ve kullanım yöntemi konularının kurgulanabileceğine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda makaleye konu olan, yerel ipek dokumacılığının ve doğal boyamanın dâhil edildiği, ipekli dokumalardan hazırlanan koleksiyon, uzun yıllar kullanılabilen, terletmeyen, hızlı kuruyan özellikte, sağlıklı, kullanım ömrü yüksek ürünler olarak sürdürülebilir moda katkı sunmaktadır.

Vacca (2012)'ya göre tasarım; nesne/tüketici arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlar ve el sanatlarının tipik özelliği olan yapma kültürünü proje kültürüyle bağlamaya çalışır. Tasarımın sadece tek bir ürün veya hizmet ölçeğinde değil, aynı zamanda daha geniş bir ölçekte de uyarlanabilmesi, çağdaş bir pazarın taleplerine yanıt veren ürünlerle, bir bölgeye dağılmış teknikleri dönüştürebilecek stratejik eylemlerle mümkün olabilir. Kipöz ve Atalay'ın Manzini'den aktardığına göre ise (2019), tasarımda zanâat kültürünün değerlendirilmesi, yerel bir sisteme bağlı yerel bilginin kullanılmasına izin verir, böylece yerel halka bir gelir kaynağı sağlayan ve sosyal olarak duyarlı bir tasarım süreci yaratılır. Kipöz ve İrkbaş Doğu'ya göre (2022); tasarımı, yarayı saran ve günü kurtarmaya çalışan ilerlemeci bir pratikten öte, dirençli mekanizmalar kurarken kendi yaşamsallığını sürdüren onarıcı uygulamalar ve yaşamsallığa katkıda bulunan yenileyici bir eylem olarak düşünmeliyiz. Tasarımcı sadece cazibe algısı etrafında arzu nesnelere yaratan ve hikâye yazan biri olarak değil araştırmacılığını, yaratıcılığını bilimsel bir süzgeçten geçiren bir buluşçu, bir bilim insanı olarak görmek gerekir. Son zamanlarda

büyük markaların sosyal ve kültürel değerlere duyarlı tasarımcıları, zanâata yeni bir vurgu yapan projeler geliştirmektedirler. Türkiye'deki sürdürülebilirlik felsefesinin gelişimini zanâat odaklı bir tasarım anlayışı üzerinden inceleyen Kipöz ve Atalay'a göre (2019); Türkiye'de yavaş moda hareketi, hızlı modaya karşı bir tepkinin ortaya çıkması nedeniyle gelişmiştir. Türkiye'de moda tasarımcılar nicelikten çok niteliğe, tek kültürden çok çeşitliliğe, yerel malzemelerin ve zanâatların kullanımına ve daha adil bir üretim süreci yaratmak için yerel uzmanlığın kullanılmasının önemine vurgu yapmaya başlamışlardır. Geleneksel zanâatların bir tasarım yöntemi olarak yeniden yorumlanması yalnızca tasarımcılar tarafından değil, aynı zamanda toplumsal zanâat çevreleri tarafından da benimsenmiştir. Tasarımcılar tarafından zanâat kavramı hızlı tüketim karşıtlığı veya yavaş üretimin bir aracı olarak görülmektedir. Clark, haute couture serileri de dâhil olmak üzere el yapımı ürünlerin yalnızca kişiselleştirilmiş uyum ve görünüm sunmakla kalmayıp, duygusal değerlerini artıran hikâyeler ve kökenler nedeniyle müşterilere bir bağlanma duygusu da sağladığını belirtmektedir (Clark, 2008; Kipöz ve Atalay, 2019).

2.2. Doğal Boyama ve Baskı Tekniği

Günümüzde tekstil endüstrisine ait kimyasal atık problemleri, fazla miktarda enerji ve su kullanımı, özellikle bitim işlemlerinde kullanılan yoğun kimyasal içerikler büyük çevre sorunları yaratmıştır. Bu zarara yeşil tekstiller, ekolojik tekstiller gibi isimler de alan daha çevreci, sürdürülebilir ve yavaş üretim süreçlerine doğru yapılan çağrı ve zanâata doğru başlayan yeni akımlar birer deva olmaya çalışmaktadır. Şu anda sektör içinde tüketilen su, harcanan enerji ve çevreye bırakılan atık miktarı düşündürücü boyutta olup, doğa dostu uygulamaların geliştirilmesi yönünde çalışmalar devam etmektedir. Bu uygulamalardan biri de geleneksel doğal boya yöntemlerinin yanında ekolojik baskı (ekoprint) gibi uygulamalar olmuştur (Himam Er, 2024). Tekstil ürünlerini boyama arzusu ilk olarak M.Ö. 5000'lerde dokumanın bulunmasıyla ortaya çıkmıştır. Önceleri çeşitli pigmentler elyaf üzerinde uygulanmış, bunun sürtme ve yıkama yoluyla kalıcı olmadığı görülünce başka yollar aranmıştır. Tunç çağında 300 kadar bitki ve hayvansal boyarmadde denenmiş, hatta renklerin daha kalıcı hale gelmesi için ara maddelerle mordanlı boyama usulü bulunmuş ve farklı mordanlar kullanılarak farklı tonlar elde edilmiştir. Mordanlı boyamanın ilk çıkış yerinin M.Ö. 2000 yıllarında Hindistan olduğu tahmin edilmektedir (Aktaran: İmer, 1999). Arkeolojik kazılardan elde edilen veriler M.Ö. 3.000'li yıllarda Çin'de boyalı ipek kurdele ve kumaşların yaygın olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır (Gürcüm, 2010).

Doğal boyamanın yanında kumaşı desenlendirmek için bitkilerin yaprak ve çiçeklerinin kullanıldığı doğal baskı (ekoprint) tekniği ilk defa Avustralyalı sanatçı India Flint tarafından bulunmuştur. Doğal baskı (ekoprint) tekniğinde taze veya kuru bitkiler mordanlanmış kumaşların yüzeyine yerleştirilir, bu kumaşlar katlanarak veya bir çubuğa sıkıca sarılarak bağlanır. Daha sonra kaynatılır veya buharda bekletilir. İmer

(1999)'in belirttiği gibi mordan maddesi lif ile boyar madde arasında bağlayıcı köprü görevini üstlenmektedir. Yün, ipek ve bitkisel liflerin boyanmasında mordan olarak kullanılan maddeler, lifle birleşerek lif üzerinde yıkanmakla çıkmayan bir lak oluştururlar. Böylece mordan maddeler bir yandan rengin haslığını sağlarlarken, aynı zamanda değişik renk tonları elde etmede aracı madde görevini üstlenirler.

Anadolu'da kullanıldığı bilinen bazı mordan maddeleri şap (aliminyum sülfat), krem tartar, göztaşı, ispirto, tanen, sirkey, yumurta sarısı, ekşi erik suyu, limon suyu, küllü su, kireç suyu, killi su, mayalı hamur, saçıkıbrıs adıyla bilinen demirsülfat gibi maddelerdir. Kaynaklarda mordanlamanın ilk olarak M.Ö. 2000 dolaylarında Hindistanda ortaya çıktığı aktarılmaktadır. M.Ö. 3000 yıllarında ise Sümerler'in şapı ve demir sülfatı daha saf olarak elde ettikleri, Anadolu'da ise M.Ö. 2000 yıllarında Hititler tarafından şap üretildiği belirtilmektedir (Tüm Cebeci, 2020). Şap, açık renklerde, potasyum ve sodyum bikromat daha koyu renklerde, saçıkıbrıs-demir-sülfat en koyu renklerin elde edilmesini sağlamaktadır. Avrupa'da ilk kez şap (1362), Tolfa'da, İstanbul'un fethinden evvel, burada bir boyahanesi bulunan Giovanni de Cast-ro isimli Pedua'lı bir İtalyan tarafından bulunmuştur (Aktaran: İmer, 1999). Çalışma kapsamında ortaya koyulan giysi koleksiyonunda kullanılan ipekli dokumalara şap ile ön mordanlama uygulandıktan sonra doğal boyama ve baskı işlemleri yapılmıştır. Bu işlemlerde kullanılan bitkiler, bağlama ve katlama yöntemleri, kaynatma süresi ve kaynatma tekniği elde edilen eflatun, pembe, kahverengi ve mor renklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

2.3. Birgi'de Doğal Boyama Atölyesi

Proje kapsamında yapılan doğal boyama ve baskı uygulamaları Birgi'de yer alan Gülfer Keskin'in atölyesinde gerçekleştirilmiştir. Gülfer Keskin, Uşak Eğitim Enstitüsü Matematik Bölümü'nden mezun olduktan sonra Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde yüksek lisansını tamamlamıştır. Öğretmenlik kariyerinin yanı sıra Birgi'de ipekçiliği hayata geçirmek için önemli çalışmalar yapmıştır.

Görsel 11. Gülfer Keskin ve Birgi'de yaşadığı, üretimlerini gerçekleştirdiği evi (2023, Birgi).

Figure 11. Gülfer Keskin and her house in Birgi where she lives and produces (2023, Birgi).

2006 yılından bu yana Ödemiş ve çevresinde ipekçiliği yeniden gündeme getirmek için çabalayan Keskin, Birgi'de ipekçiliği canlandırmak için dönemin Belediye Başkanı ile işbirliği yapmış ve kadınlara ipek böceği yetiştirme eğitimi vermiştir. Ayrıca, ipek böceklerinin beslenmesi için bölgede 15 bin dut fidanı dikilmesini sağlamıştır. 2010 yılında kurulan kadın kooperatifinde etkin rol oynayan Keskin, kadınları iğne oylarında ipek iplik kullanmaya teşvik etmiş ve doğal boyama yöntemleri ile renkli iplikler üretilmesini sağlamıştır.

Birgi'de yürütülen projelerden sağlanan destek ile ipek çekme tezgâhlarının alınmasını sağlamış, kadınların ipekçilik konusunda aktif rol almasına destek olmuştur. Emekli olduktan sonra girişimciliğine devam eden Keskin, kültürel mirası gün yüzüne çıkarmak ve kadınları ekonomik olarak güçlendirmek amacıyla "Bir Gizem" adlı atölyeyi kurmuştur. Bu atölyede kadınlar ipekten iğne oyları ve hediyelik eşyalar üreterek aile bütçelerine katkı sağlamaktadırlar. Gülfer Keskin'in girişimleri, sadece ipekçiliği canlandırmakla kalmamış aynı zamanda bölgesindeki kadınların ekonomik ve kültürel gelişimine de katkıda bulunmuştur. Ödemişli olan iki çocuk annesi Keskin, girişimci, meraklı ruhuyla gençlere, kadınlara ipeği ve doğal boyama yöntemlerini öğretmeyi sürdürmektedir (URL 3). 2013 yılında Ödemiş Yöresi Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi'nin yürüttüğü bu projeye Ödemiş ve Birgi'de yaşayan kadınlara mesleki becerileri kazandırılması hedeflenmiştir.

Proje kapsamında ipek dokumacılığında deneyimli ustalar Mehmet Bozbağ ve Emin Sevgel tarafından eğitim verilmiştir. Elde edilen çile halindeki ipekler doğal boyama yöntemiyle boyanmıştır.

Proje kapsamında kullanılan dokuma tezgâhları yöre dokumacılığının iyi bildiği çekmeli tezgâhlardır. İki çerçevesi, ilave çözümlü levendi bulunan tezgâhta yöreye özgü dokumalar yapılmıştır. Ayrıca projeden satın alınan 10 dokuma tezgâhında Ödemiş Belediyesi'nin tahsis ettiği binasında Ödemiş ipek dokuma geleneğini çok iyi bilen deneyimli ustalar Mehmet Bozbağ ve Emin Sevgel tarafından dokuma kursları verilmiştir. Dokuma kurslarında çarşaf ve şal üretilmiştir.

Proje kapsamında kullanılan iki çerçevesi, ilave çözümlü levendi bulunan dokuma tezgâhları yörenin dokumacılıkta kullandığı ve bildiği çekmeli tezgâhlardır (Batur ve Yaşar, 2016).

Görsel 12. Gülfer Keskin Ekoprint Atölyesi (2023, Birgi)

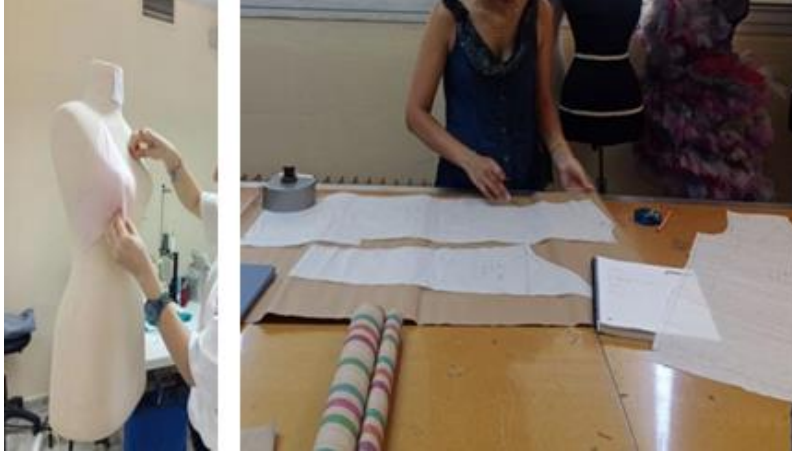
Figure 12. Gülfer Keskin's Ecoprint Workshop (2023, Birgi)

Birgi'deki restore ettiği evinde (Görsel 12.) oluşturduğu atölyede doğal boyama ve baskı çalışmalarını gerçekleştiren Gülfer Keskin, konuklarına bu zanâatı gönüllü olarak öğretme gayretindedir. Atölyesinin bahçesinde, kök boya (*Rubia tinctorum*), nar, soğan, ceviz, kara mürver, okalıptüs, gül gibi bitkilerle boyama ve baskı çalışmalarını sürdürmektedir.

Kına taşını ipekli dokumalarda doğal boyama malzemesi olarak kullanan Keskin, zanâatının en ince detaylarını uygulamaları olarak aktarmıştır (Görsel 12.). Hazırlanan giysi koleksiyonunda kullanılan malzeme ve yöntemler detaylarıyla açıklanmış ve ürünler stüdyo fotoğrafları çekilerek katalog haline getirilmiştir.

2.4. Koleksiyonun Üretim Aşamaları

Koleksiyonun bütünü 7 adet giysiden oluşmaktadır. Kalıplar 38 beden ölçülerine uygun olarak hazırlanmıştır. Birgi'de dokunan 150 cm eninde 8 m uzunluğunda bezayağı örgülü %100 ipekli dokuma kumaştan hazırlanan modellere ait her bir kalıp parçasına çekme payı verilerek kesim yapılmıştır. Kesilen her parçaya uygulanan mordanlama, boyama ve baskı yöntemleri bu bölümde detaylı olarak verilmiştir.

Görsel 13. Kalıp hazırlama aşaması (2023)
Figure 13. Pattern preparation phase (2023)

Çizelge 1. 38 Beden Koleksiyon Modellerinin Ölçüleri
Table 1. Measurements of Size 38 Collection Models

38 Beden Koleksiyon Ürünleri Ölçü Tablosu (ölçüler cm birimi olarak yazılmıştır)														
	Göğüs genişliği	Kalça genişliği	Bel genişliği	Etek ucu genişliği	Boy	Kol boyu	Tek omuz genişliği	Paça genişliği	Kimono kemer eni	Kimono kemer uzunluğu	Omuz askısı uzunluğu (önden arkaya)	Yaka açıklığı	Kol evi derinliği	Kol ağzı genişliği
Gecelik	38	46	31	61	97	--	--	--	--	--	60	27	37	--
Sabahlık	50	50	50	64	103	42	--	--	--	--	--	17	20	17
Kimono	62	67	65	59	60	36	16	--	10	178	--	16	26	21
Askılı bluz	46	--	49	53	46	--	--	--	--	--	38	17	27	--
Uzun kollu bluz	57	57	57	57	65	59	19	--	--	--	--	17	24	17
Pijama	--	52	36	--	96	--	--	27	--	--	--	--	--	--
Şort	--	52	37	--	35	--	--	29	--	--	--	--	--	--

2.4.1. Doğal Boyama ve Baskı Aşaması

Tüm modeller Sem İpek dokuma atölyesinde dokunan, 150 cm eninde örgüsü bezayağı olan 8 metre % 100 ipekli dokuma kumaş kullanılarak hazırlanmıştır. Doğal boyama işlemi öncesinde, ipekli kumaşın bitkilerden elde edilen boya ile daha iyi tutabilmesi için mordanlama yapılması gereklidir. Kumaş kesilmeden önce şap ile ön mordanlama yapılmıştır. Hazırlanan kalıplara çekme payları verilerek kumaş üzerine yerleştirilmiş ve kesilmiştir. Parçalara önceden planlanan pembe, mor tonlarında doğal boyama uygulanmıştır. Bu çalışmada şap ile ön mordanlama yapılan ipekli dokumaların zemini Boz Dağlar'dan toplanan kara mürver yaprakları ve meyvelerinin karışımından oluşan ve üç gün bekletilmiş soğuk boya banyosuna daldırılarak renklendirilmiştir. Model 2'de akıtma yöntemi uygulanarak zeminde istenilen koyudan açığa geçişli eflatun rengi elde edilmiştir (Görsel 14.).

Görsel 14. Model 2’de akıtma yöntemi (Birgi, 2023)

Figure 14. Flow method in Model 2 (Birgi, 2023)

Doğal boyama ve baskıda kullanılan çiçek ve yapraklar; kara mürver, erguvan yaprağı, ipek meşesi yaprakları, okaliptüs, kurutulmuş ve taze hibiscus çiçeğidir. Bunların yanında ilk kez Gülfer Keskin’in doğal boyama işlemlerinde kullandığı malzeme olan kına taşı (Alman Taşı) bu çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu yöntemde kına taşı (Görsel 15) ezilerek suyun içerisinde eritilir ve bu boya banyosunda bekletilen ipekli dokumalar kumaş üzerine yerleştirilen bitkilerin üzerine kapak olarak kullanılmaktadır. Kına taşı bu çalışmayla birlikte ilk kez Gülfer Keskin’in kullanmış olduğu doğal ipek boyama maddesi olarak literatürde yerini almıştır.

Görsel 15. Kına Taşı

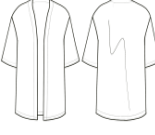

Figure 15. Henna Stone

Çalışmada kullanılan Okaliptüs (Eucalyptus Silver Dollar) hem yapraklarının şekli hem de renk potansiyeli açısından doğal baskıda sıkça tercih edilen bir bitkidir. Kullanılan mordan maddesine ve üzerine kapatılan kapak kumaşının özelliğine göre farklı renklerde desen oluşumunu sağlar. Genelde pembe, kırmızı veya turuncu tonlarda renk vermektedir. Günümüzde doğal baskı uygulamalarında ipek meşesi (Grevillea Robusta) yaprağının yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. İpek meşesi yaprakları yeşil ve kahverengi tonlarda net bir baskı deseni vermektedir. Hibiskus (Hibiscus) bitkisinin çiçeği genellikle mor ve kırmızı tonlar verir. Kuru hibiskus yaprakları ile canlı, suluboya etkisi veren geçişli tonlar elde edilmektedir.

Çizelge 2. Doğal boyama ve baskı uygulama işlem aşamaları

Table 2. Natural dyeing and printing application process stages

	Zemin Doğal Boyama (60 lt su – 1 kg yaprak ve meyve)	Mordan	Doğal baskıda kullanılan bitkiler	Sarma biçimi	Kaynatma şekli ve süresi	Son İşlemler
Model 1 Gecelik 	3 gün bekletilmiş kara mürver yaprak ve meyveleri ile hazırlanan soğuk boya banyosuna daldırıldı	Şap ile ön mordanlama	Kuru ve taze hibiscus	Demir boruya plastik sargı ile birlikte silindir şeklinde sarma	1,5 saat kaynayan su üzerinde buharlama	Demir borulara sarılmış kumaşlar soğuduktan sonra açılır, üzerindeki bitkiler temizlenir ve kurutulur.
Model 2 Sabahlık 	Ön ve arka Etek uçları 3 gün bekletilmiş kara mürver yaprak ve meyveleriyle hazırlanan soğuk boya banyosuna daldırıldı, akıtma yöntemi uygulandı	Şap ile ön mordanlama	İpek meşesi yaprakları, kuru ve taze hibiscus	Demir boruya plastik sargı ile birlikte silindir şeklinde sarma	1,5 saat kaynayan su üzerinde buharlama	Demir borulara sarılmış kumaşlar soğuduktan sonra açılır, üzerindeki bitkiler temizlenir ve kurutulur
Model 3. Kimono 	3 gün bekletilmiş Kara mürver yaprak ve meyveleriyle hazırlanan soğuk boya banyosuna daldırıldı	Şap ile ön mordanlama	İpek meşesi yaprakları, kuru ve taze hibiscus, Okaliptüs	Demir boruya, kına taşına bastırılmış kapak kumaşıyla birlikte plastik sargı ile silindir şeklinde sarma	1,5 saat kaynayan su üzerinde buharlama	Demir borulara sarılmış kumaşlar soğuduktan sonra açılır, üzerindeki bitkiler temizlenir ve kurutulur
Model 4 Askılı Bluz 	3 gün bekletilmiş kara mürver yaprak ve meyveleriyle hazırlanan soğuk boya banyosuna daldırıldı	Şap ile ön mordanlama	Kuru ve taze hibiscus	Demir boruya plastik sargı ile silindir şeklinde sarma	1,5 saat kaynayan su üzerinde buharlama	Demir borulara sarılmış kumaşlar soğuduktan sonra açılır, üzerindeki bitkiler temizlenir ve kurutulur
Model 5 Uzun Kollu Bluz 	3 gün bekletilmiş Kara mürver yaprak ve meyveleriyle hazırlanan soğuk boya banyosuna daldırıldı	Şap ile ön mordanlama	Erguvan, ipek meşesi yaprakları, kuru hibiscus.	Demir boruya, kına taşına bastırılmış kapak kumaşıyla birlikte plastik sargı ile silindir şeklinde sarma	1,5 saat kaynayan su üzerinde buharlama	Demir borulara sarılmış kumaşlar soğuduktan sonra açılır, üzerindeki bitkiler temizlenir ve kurutulur
Model 6 Pijama 	3 gün bekletilmiş Kara mürver yaprak ve meyveleriyle hazırlanan soğuk boya banyosuna daldırıldı	Şap ile ön mordanlama	Erguvan, ipek meşesi yaprakları	Demir boruya, kına taşına bastırılmış kapak kumaşıyla birlikte plastik sargı ile silindir şeklinde sarma	1,5 saat kaynayan su üzerinde buharlama	Demir borulara sarılmış kumaşlar soğuduktan sonra açılır, üzerindeki bitkiler temizlenir ve kurutulur
Model 7 Sort 	3 gün bekletilmiş Kara mürver yaprak ve meyveleriyle hazırlanan soğuk boya banyosuna daldırıldı	Şap ile ön mordanlama	İpek meşesi yaprakları	Demir boruya, kına taşına bastırılmış kapak kumaşıyla birlikte plastik sargı ile silindir şeklinde sarma	1,5 saat kaynayan su üzerinde buharlama	Demir borulara sarılmış kumaşlar soğuduktan sonra açılır, üzerindeki bitkiler temizlenir ve kurutulur

Doğal boyama ve baskı işlemleri tamamlandığında kumaşlar yüksek ısıda ütülenmiş ve orjinal kalıplara uygunluğu kontrol edilmiştir. Doğal boyama ve baskı sonrasında kumaşta esneyen bölümler tespit edildiğinden kalıplara uygun olarak ölçüsel düzeltmeler yapılarak dikim aşamasına geçilmiştir.

Birgi El Sanatları Evi ziyaret edilerek Ödemiş Halk Eğitim Merkezi Eğitimcileri ile proje çalışması hakkında bilgi verilmiştir. Kadınlara yöresel ipekli dokuma eğitiminin verildiği dokuma atölyesi ve burada el tezgâhlarında dokunan kumaşlar incelenmiştir.

Görsel 16. Birgi El Sanatları Evi (sol) ve Dokuma Atölyesi (2023).
Figure 16. Birgi Handicrafts House (left) and Weaving Workshop (2023).

2.4.2. Tasarımlar

Model 1:

Drapaj yöntemiyle kalıbı hazırlanan gecelik modelinin her parçası, zemini 3 gün bekletilmiş kara mürver yaprak ve meyveleriyle hazırlanan soğuk boya banyosuna daldırılmıştır. Modelin etek uçlarına kuru ve taze hibiskus çiçekleri serpiştirilmiştir. 1,5 saat kaynayan suyun buharında bekledikten sonra soğumaya bırakılmıştır. Demir borulara sarılmış kumaşlar soğuduktan sonra açılarak, üzerindeki bitkiler temizlenmiş ve kumaş asılarak kurutulmuştur.

Görsel 17. Model 1. Geceliğin zemin rengini veren Kara mürver soğuk boya banyosu (sol) ve model 1'in doğal boyama ve baskı sonucu (sağ)

Figure 17. Model 1. Black elderberry cold dye bath that gives the base color of the nightgown (left) and the natural dyeing and printing result of model 1 (right)

Görsel 18. Model 2. Sabahlığın kol kalıplarına kuru hibiskus çiçeği yerleştirme (sol), model 2.'in demir borulara sarılışı (sağ)

Figure 18. Model 2. Painting the ground color of the dressing gown using the drip method (left), placing dry hibiscus on the arm molds (middle), wrapping model 2. on iron pipes (right)

Model 2:

Metrik sistemle kalıpları hazırlanan sabahlık modelinin ön, arka ve kol kalıplarının etek uçları kara mürver soğuk boya banyosuna daldırılmıştır. Renklenen bölümleri yukarıda kalacak şekilde askıya asılarak zemin renginde geçişli bir ton elde edilmiştir. Kuruduktan sonra üzerine kuru ve taze hibiskus çiçekleri serpiştirilmiştir (Görsel 18.). 1,5 saat kaynayan suyun buharında bekledikten sonra soğumaya bırakılmıştır. Demir borulara sarılmış kumaşlar soğuduktan sonra açılmış (Görsel 19.), üzerindeki bitkiler temizlendikten sonra kurumaya bırakılmıştır.

Görsel 19. Model 2'nin sarıldığı demir borudan çıkartılması (sol) Aakıtma yöntemiyle boyanan zemin renginde etekucundan omuzlara doğru renk geçişi sağlanmıştır (orta ve sağ).

Figure 19. Removal of Model 2 from the iron pipe it was wrapped in (left). The ground color was painted with the drip method, and a color transition was achieved from the hem to the shoulders (center and right).

Model 3:

Kimono kalıbında yaka ve kemer karamürver soğuk boya banyosunda bekletilmiş, doğal baskı uygulanmamıştır. Kollar, ön ve arkada okalıptüs, ipek meşesi yaprağı ve kuru hibiskus bitkileriyle desenlendirilmiştir. Model 1 ve 2 'den renk olarak daha koyu bir zemin renginde oluşunun nedeni demir borulara sarılmadan önce en üst katmana kına taşı suyuna bastırılmış kapak kumaşın yerleştirilmesidir.

Kına taşı mor renkli boyanmış kumaş zeminini yeşil ve kahve tonlara dönüştürmüş, bitkilerin baskı renkleri turuncu, yeşil ve kahverengi tonlarında oluşmuştur. 1,5 saat kaynayan suyun buharında bekledikten sonra soğumaya bırakılmış, demir borulara sarılmış olan kumaşlar soğuduktan sonra açılmıştır.

Görsel 20. Model 3. Kimononun arka ortasına okalıptüs, ipek meşesi yaprağı ve kuru hibiskus ile baskı deseninin oluşturulması (sol). Ütülenen parçalar (orta). Kimononun ön görünüşü (sağ)

Figure 20. Model 3. Creation of the print pattern with eucalyptus, silk oak leaves and dried hibiscus on the center back of the kimono (left). Ironed pieces (center). Front view of the kimono (right)

Model 4:

Model 1 ve 2'de olduğu gibi askılı bluzun zemini 3 gün bekletilmiş kara mürver yaprak ve meyveleriyle hazırlanan soğuk boya banyosuna daldırılmıştır. Kuru ve taze hibiscus çiçekleri sağ göğüs kısmına serpiştirilmiştir. 1,5 saat kaynayan suyun buharında bekledikten sonra soğumaya bırakılmış, soğuduktan sonra demir borudan çıkartılan kumaşın yüzeyi bitkilerden temizlenmiş ve kurutulmuştur.

Görsel 21. Model 4. Askılı bluzun ön bedeni(sol), Bluzun sol göğüs kısmına kuru ve taze hibiscuslarla yoğun bir desen uygulanmıştır (sağ).

Figure 21. Model 4. Front body of the strapless blouse (left). A dense pattern with dry and fresh hibiscus was applied to the left chest of the blouse (right).

Model 5:

Model 5'te uygulanan boyama ve baskı yöntemi Model 3 ile aynıdır. Zemin rengi kına taşının vermiş olduğu etkiyle yeşil ve kahverengi tonlarda oluşmuştur. Erguvan, ipek meşesi yaprakları, kuru hibiscus ile doğal baskı desenleri oluşturulmuştur.

Görsel 22. Model 5. Uzun Kollu Bluzun arka ve kol kalıplarına yaprakların yerleştirilmesi (sol), baskı sonucunda elde edilen renkler (sağ)

Figure 22. Model 5. Placing the leaves on the back and sleeve patterns of the Long Sleeve Blouse (left), the colors obtained as a result of printing (right)

Görsel 23. Model 5. Uzun Kollu Bluzun ütölenerek renklerinin sabitlenmesi(sol), Model 5'in arka görünümü (sağ)
Figure 23. Model 5. Ironing and fixing the colors of the Long Sleeve Blouse (left), back view of Model 5 (right)

Model 6:

Pijama modelinin ön ve arka kalıplarıyla kesilen ipekli dokuma parçaları kara mürver yaprak ve meyveleriyle hazırlanan soğuk boya banyosuna daldırılmıştır. Kimono ve uzun kollu bluzda olduğu gibi yapraklar kumaş yüzeyine yerleştirildikten sonra kına taşına batırılmış kapak kumaşıyla üzeri örtölmüştür. Demir borulara plastik sargı ile birlikte sarılan kumaşlar, 1,5 saat kaynayan suyun buharında bekletilmifitir. Soğuyan demir borulardan çıkartılan kumaşların yüzeyi bitkilerden temizlenmiş ve kurumaya bırakılmıştır.

Görsel 24. Model 6. Pijama modelinin üzerine erguvan ve ipek meşesi yaprakları yerleştirilmifitir
Figure. 24. Model 6. Judas tree and silk oak leaves are placed on the pajama model

Model 7:

Şort modeline ait ipekli dokuma kumaşların zemini kara mürver ile boyandıktan sonra ipek meşesi yaprakları ile desenlendirilmiştir. Kına taşına batırılan kapak olarak kullanılmış ve buharda 1,5 saat bekletildikten sonra kahverengi ve mor tonlarına ulaşılmıştır.

Görsel 25. Model 7. Şort modelinin zeminine bitki yaprakları yerleştirildikten sonra, kına taşına daldırılan kapak kumaşının serilmesi (sol). Kapak kumaşıyla şortun birbirinden ayrılması (orta), Ütü ve boyut ölçülerinde kontrol aşaması (sağ)

Figure 25. Model 7. After placing plant leaves on the base of the shorts model, laying the cover fabric dipped in henna stone (left). Separating the cover fabric and the shorts from each other (middle), Ironing and control phase in size measurements (right)

Sonuç

Teknolojinin gelişmesi ile kumaş boyama yöntemleri seri üretime ayak uydurabilmek için kimyasal boyalar ile yapılmaktadır. Ancak bu tür boyama şekillerinin hem insan sağlığı hem de doğa açısından birçok zararı bulunmaktadır. Araştırma, doğal boyama ile renklendirilen Ödemiş ipekli dokumalarını, bu dokumalarla tasarlanan modellerin üretime geçirilmesini, yerel ipek dokumacılığının ve doğal boyama zanâatının tanıtımını ve sürdürülebilirliği konu almıştır. Kuşaklararası zanâatkârlığın aktarımı sağlayan yerel dokuma, boyama ustaları gerçekleştirilen bu tür ortak çalışmalar tasarımcı ve toplum arasındaki bağı güçlendirmektedir. Aynı zamanda yeni yapılacak olan iş birliklere örnek olmaktadır. Sürdürülebilir tasarım ve üretimin önemli bir basamağını ortak geliştirilen bu tür projeler oluşturmaktadır. Doğaya, insana duyarlı bir döngünün içerisinde yer alacak ürün tasarlamak, tasarımların kullanım ömrünün uzunluğuna ve kullanım sonrası hikâyesine odaklanmayı gerektirir.

Çalışma sürecinde çevre dostu malzemeler kullanmanın, doğadan ilham alarak yaratıcı desenler oluşturmanın, Birgili zanâatkârlar ile birlikte çalışmanın kazandırmış olduğu bilgi ve deneyim birlikte üretme ve tasarlama fikirlerinin yolunu aşmaktadır.

Doğal boyama ve baskının yavaş ve öğretici yönü edinilen bilgilerin tekrar edilerek sürekli geliştirilmesi gerekliliğini göstermektedir. Örneğin doğal boyama yapılan kumaş soğuduktan sonra açıldığında ortaya çıkan sonuçlar, doğal baskı ve boyama tekniğinin ne kadar sürprizli ve yaratıcı olabileceğini göstermiştir. Her bitki, kumaş üzerinde kendine has, beklenmedik ve eşsiz desenler oluşturmuştur. Çalışma kapsamında kullanılan kara mürver ile boyanan kumaşların tamamı önce eflatun renklerdeyken ısının, kapak olarak kullanılan örtünün, yaprak ve çiçeklerin etkisiyle değişime uğradığı görölmüştür. Hibiskusun canlı ve suluboya etkisi veren desenleri, ipek meşesinin net çıkan yaprak biçimleri, okalıptüsün turuncu renkleri canlı ve kalıcı desen ve renklere ulaşılabilmeyi sağlamıştır.

Desenlerin yerleşim planı giysinın model özelliğine göre yapılmıştır. İlk olarak, masa üzerine plastik sargı malzemesi serilmiş, bitkiler plastik sargı üzerine örtölen ipekli dokumanın üzerine yerleştirilmiştir. Her bitkinin kendine has bir şekli ve dokusu olduğu için, kumaşın üzerinde farklı desenler ve renk geçişleri elde etmek mümkün olmuştur. Bitkiler kumaşın üzerine yerleştirildikten sonra, kumaş demir bir boruya plastik sargı ile birlikte sarılarak sıkıca bağlanmıştır. Bu işlem, bitkilerin kumaşla yakın temasını sağlarken, desenin dağılmasını da engellemektedir. Demir boruya sarılan kumaş kaynatma kazanında askıda kalacak şekilde yerleştirilmiştir. Kaynama süresi, kullanılan bitkilerin özelliklerine ve istenen renk yoğunluğuna göre değişiklik göstermektedir. Bu çalışmada, kumaşlar kazanda kaynayan suyun buharında yaklaşık 1,5 saat bekletilmiştir. Kazandan alınan demir borulara sarılmış kumaşlar soğuduktan sonra açılarak üzerindeki bitkiler temizlenmiş ve kurutulmuştur. Çalışma kapsamında doğal boyama ve baskı işlemleri tamamlanan her parça kuruduktan sonra yüksek ısıda ütölenmiştir ve kalıp şekillerine uygun olarak ölçöleri kontrol edilerek düzeltmeler yapılmıştır. Dikim işlemlerinden sonra ütölenerek fotoğraf çekimleri gerçekleştirilmiştir.

Ödemiş Birgi El Sanatları Evi ziyaret edilerek Ödemiş Halk Eğitim Merkezi eğitmenlerine proje hakkında bilgi verilmiştir. Birgili kadınlara çalışmalar hakkında genel bilginin aktarımında eğitmen Nurhan Din ve diğer eğitmenlerimiz aracılık etmektedir. Yerel zanaatları tasarımcılarla buluşturan bu tür projeler kültürel değerlerin korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır.

Kaynakça

- Atalay, D. (2019). *Kendiliğinden Sürdürülebilir: Türkiye’de Etik Moda, Sürdürülebilir Moda*, Editör: şölen Kipöz, Yeni İnsan Yayınevi, ss. 31, 165-165, 169.
- Atav, R., Namırtı, O. (2011). İpek liflerinin dünü ve bugünü, *SDÜ Mühendislik Bilimleri ve Tasarımı Dergisi*, 1(3):112-119. s. 117
- Batur, G., Yaşar, N. (2016). *İzmir İli Ödemiş İlçesi Örneğinde Dokuma Geleneğini Sürdürme alışmaları*, Bezce 7. Uluslararası Tekstil Konferansı “Anadolu’ya Dokunan Bezler”, 21.Mart.2016. İstanbul. ss. 281-288.

- Clark, H. (2008). SLOW + FASHION—An oxymoron or a promise for the future? Fashion Theory. *The Journal of Dress, Body & Culture* 12(4), 427- 446. <https://doi.org/10.2752/175174108X346922>
- Fletcher, K. T. (1998). Tasarım, çevre ve tekstiller: Çevresel etki azaltma stratejileri geliştirmek. *The Journal of The Textile Institute*, 89(3):72–80. <https://doi.org/10.1080/00405009808658684>
- Gürcüm, B. H. (2010). *Tekstil Malzeme Bilgisi*, Güncel Yayıncılık, ss. 35, 277. ISBN: 978-9944-84-070-5. İzmir
- Himam Er, F. D. (2024). Doğal boya ve ekolojik baskı ile kumaş üretiminde kadınlar, *Arteoloji Dergisi*. 3(1):97-130.
- İmer, Z. (1999). *Türklerin Dokuma Sanatında Boyamaçılık*. Erdem: Halı Özel Sayısı-II. 331-353.
- Kipöz, Ş. Duygu Atalay, (2019). Global Perspectives on Sustainable Fashion / Gwilt, Alison; Ruthschilling, Evelise Anicet; Payne, Alice—London: Bloomsbury Publishing, 2019 - 312 p. ISBN: 9781350058163. Permalink: <http://digital.casalini.it/9781350058163>. Casalini id: 5205880
- Keskin, G. (2023). *Doğal Boyama ve Baskı*, Doğal Boyama ve Baskı Ustası, Gülfer Keskin Doğal Boyama Atölyesi. Birgi-İzmir
- Kipöz, Ş. (2020). Modayı Yavaşlatan Ekonomi Modelleri: Döngüsel Ekonomi ve Paylaşım Ekonomisi, Modada Yavaşlık, Edt: Şölen Kipöz, ISBN: 978-605-7764-02-7. s. 112
- Kipöz, Ş., İrkbaş Doğu, D. (2022). İyi tasarım İzmir-7'nin ardından "Yaşamsal"ın izinde". *Tasarım Dergisi*, İzmir Büyük Şehir Belediyesi Akdeniz Akademisi, Yeniden Akdeniz Bülteni Tasarım Özel Sayısı, Aralık 2022, ISSN: 2536-4839. s. 5
- Sevgel, E. (2023). *İpek dokumacılığı*, İpek dokuma ustası, Sem İpek Atölyesi. Birgi-İzmir
- Tüm Cebeci, D. (2020). Anadolu Türk dokumacılık sanatında kullanılan bazı doğal boyarmaddeler ve özellikleri. *İdil Dil ve Sanat*. 9(68):657-674. doi: 10.7816/idil-09-68-06
- Vacca, F. (2012). Silent witnesses innovation through tradition in Italian fashion companies. *Research Journal of Textile and Apparel*, 16(4): 48-58. <https://doi.org/10.1108/RJTA-16-04-2012-B006>
- Yaşar, N. ve Önlü, N. (2022). İzmir'in gelecek kuşaklara mirası Ödemiş ipeklileri ve Tire Beledi dokumalarının son durumu. *yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, İzmir Özel Sayısı*, ss. 111-122. doi: 10.17484/yedi.1144290
- URL 1: <https://vogue.com.tr/moda/global-zanâatlar-essiz-tasarimlar>
- URL 2: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>
- URL 3: <https://www.youtube.com/watch?v=PcSf7FPaSU5>

